

3/2008
ÅRGANG 11

Lapprosen

MEDLEMSBLAD FOR DEN NORSKE RHODODENDRONFORENING

Lederen har ordet

Undertegnede takker for tilliten ved å bli valgt til ny leder av Den norske Rhododendronforening på årsmøtet 14. juni 2008. Det nye styret er for øvrig tuftet på rutine og kontinuitet. Nytt styremedlem er Betsy Søfteland fra Rhodo Vest og nytt varamedlem Øyvind S. Aasheim fra Rhodo Øst. DnR ved styret, vil rette stor takk til Jan Rune Hesjedal, som hadde frasagt seg gjenvalg som leder. Han har gjennom sitt arbeid i styret gjort en stor innsats for foreningen. Det samme gjelder Arnfinn Nypan som fratrådte som varamedlem. Arnfinn takkes også for sin innsats som avgått leder av Rhodo Øst. Her er Øyvind S. Aasheim valgt som ny leder.

Sommeren har vært sjelden fin her vest. Plantene kunne nok tenkt seg noe mer nedbør, men vi mennesker har hatt det fantastisk. Det fine sommerværet ser også ut til å medføre en rik rhododendronblomstring neste år. Hos oss har noen eksemplarer som ikke har blomstret tidligere, nå satt knopper. Det mest spennende er at vårt store eksemplar av *Paulownia tomentosa*, keisertré, har satt knopper for første gang. Vi håper at de overlever vinteren og springer ut i mai. Jeg vil samtidig fremheve viktigheten av mangfold i hagene våre. Det er av stor verdi å supplere rhododendronsamlingene med både løkvekster, stauder, busker og trær. Hver enkelt får avgjøre hva de synes passer sammen og hvorledes de vil plante, men en variasjon er viktig. Jeg viser også til artikler i Lapprosen der flere av medlemmene våre har omtalt både følgeplanter til rhododendron og andre plantetyper.

Det ser ut som det foregår mye spennende og positivt arbeid i lokalavdelingene våre. Spesielt hyggelig er det at Rhodo Øst nå ser ut til å være i god utvikling, både når det gjelder medlemstall og økonomi. De har i løpet av året øket medlemstallet med 8 til totalt 95 (pr. 23.6.). Videre har de hatt et betydelig plantesalg som har gitt overskudd i kas-

sen. De har også planer om å få til en fellesbestilling hos Glendoick gjennom Rhodo Øst. Det siste nye er at det kan komme en ny lokalavdeling i sørvest. På et møte der Reidar Vigrestad holdt et foredrag om Rhodo-turen i Nepal, møtte det ca. 150 tilhørere. Det viser stor interesse.

Nå er høsten kommet, og det er tid for planlegging av nye planteinnkjøp. Jeg minner om den årlige fellesbestillingen fra Cox som Torbjørn Gjestland administrerer og regner med at han kommer med et nytt tilbud nå i høst. Ellers har også Ole Jonny Larsen etter hvert et betydelig sortiment som er tilgjengelig for medlemmene. De som samler på andre spennende planter, bør absolutt ta en tur til Finn Larsen i Haugesund.

Styret arbeider for øvrig med en medlemstur til Syd-Sverige i tidsrommet 4. - 8. mai 2009. Turen vil bli avsluttet med årsmøte i DnR 9. mai i Østfold.

Medlemsbladet vårt i ny layout, har stort sett bare fått positive tilbakemeldinger. Jeg anmoder medlemmene om å bidra med stoff for å gjøre det enda bedre. Vi retter en stor takk til redaksjonskomiteen ved Jan Rune, Bente Borghild og Kirsten Marie for arbeidet med bladet!

Harald Kårtveit

Vår leder Harald Kårtveit ble dessverre innlagt på Haukeland sykehus den 26. oktober med diagnosen hjerneblødning. Det står etter forholdene bra til, og han er ved godt mot. Blomster er sendt med hilsen fra Den norske Rhododendronforening. Inntil videre vil jeg fungere som leder i foreningen. Hilsen Olaf Hammersland

INNHOOLD

Edvard Amundsen - en norsk rhododendron-misjonær? - av Per M. Jørgensen	4
Internasjonal rhododendronkonferanse i Edinburgh 7. - 11. mai 2008 - ved Ole Jonny Larsen	7
Kina - Yunnan - Salween 2008 - Del 1, sett og fortalt av Torstein Borg ..	10
Besøk på Hillersholmen, sett med gjestens øyne - av Gunnar Breivik ..	14
Besøk på Hillersholmen, sett med vertens øyne - av Gunnar Gilberg ..	16
Rhododendron <i>nutallii</i> utendørs i Norge - Robert Porter forteller	19
Hvilken plante er dette?	19
DnR-årsmøte 2008 med omvisning og hyggelig lag - av Harald Kårtveit ..	20
Informasjon fra DnR (hovedforeningen) Nye medlemmer	22
Medlemstur til Sør-Sverige 4. - 8. mai 2009 - Blir du med?	22
Planteimport fra Skottland	22
Protokoll fra årsmøte 14. juni 2008	23

FORSIDEFOTO: *Rh. thomsonii x campylocarpum*. Frø fra American Rhododendron Society 1994. Kryssa av David Clulow, Surrey, England. Sådd av Håkon Vangnes. Foto Kirsten Marie Storheim

BAKSIDEFOTO: *Rh. wardii* (L. & S.) x *souliei*. Frø fra Den Danske Rhododendronforening. Kryssa av Palle Schaarup, Silkeborg. Sådd av Håkon Vangnes i 1989. Foto Kirsten Marie Storheim

Styrets sammensetning

Leder

Harald Kårtveit, Kårtveit,
5363 Ågotnes
tlf. 56 33 47 88
harald.kartveit@politiet.no

Nestleder:

Olaf Hammersland,
Hammerslandgrenda 62, 5252
Søreidgrend tlf. 55 12 06 81

olafham@bluezone.no

Sekretær:

Terhi Pousi, Mildev. 116,
5259 Hjellestad
tlf. 55 22 95 08
terhi.pousi@sah.uib.no

Kasserer og medlemsregister:

Björg S. Rasmussen,
Storhilderen 42, Postboks 35,
5341 Straume
tlf. 56 33 09 65
bjorgvar@online.no

Styremedlem:

Betsy Søfteland, Vindalsvegen 30
5212 Søfteland
tlf. 56 30 70 84
larsogbetsy@c2i.net

Varamedlemmer:

Rhododendron Øst:
Øyvind S. Aasheim,
Maridalsveien 84 0458 Oslo
tlf. 22 37 75 15
oyvind7aasheim@gmail.com

Leder Rhododendron Sør:
Audun Arne, Eikevn.3, 4824
Bjorbekk auduarne@frisurf.no
tlf. 37 09 49 40

Leder Rhododendron Vest:
Torstein Borg, Tveit,
5694 Onarheim
tlf. 53 43 50 77
torstein@rhodomania.no

Frøforvaltere:

Torstein Borg, Tveit,
5694 Onarheim
tlf. 53 43 50 77
torstein@rhodomania.no

Jan Valle, Espeland,
5912 Seim
tlf. 56 35 17 82
jankvalle@yahoo.no

Internettredaktør
Vidar Winsnes, e-post :
viwins@online.no

Lapprosen

utgis av Den norske
Rhododendronforening
Postboks 1325, 5811 BERGEN

www.rhododendron.no

Kontaktpersoner

Jan Rune Hesjedal
jan.rune.hesjedal@online.no tlf. 56 30 61 19

Bente Borghild Hauge
blomsterbente@broadpark.no tlf. 55 10 17 41

Kirsten Marie Storheim
kimasto@online.no tlf. 56 37 11 87

Neste nummer

av Lapprosen kommer i februar 2009. Stoff til bladet må være redaksjonen i hende innen 15. januar, og kan sendes til Jan Rune Hesjedal, Lepsøyeneset 106, 5216 Lepsøy. Bruk gjerne e-post til redaksjonen, se adresser til venstre. Bilder sendes i høyeste oppløsning, og helst på CD, eller etter avtale

Edvard Amundsen -en norsk rhododendron-misjonær?

Tekst av Per M. Jørgensen

Edvard Amundsen, foto tatt i Oslo ant. 1910 med tilføyet signatur fra brev i Oxf. Univ. Library.

Rhododendron-skattene i Yunnan-provinsen og tilstøtende områder, spesielt i Tibet, ble som kjent først oppdaget av franske jesuittmisjonærer på slutten av 1800-tallet og like etter århundreskiftet 1900. Navn som Père David, Delavay, Farges og Soulié gjenfinnes i epitete på flere arter. Selv presset de bare planter som ble sendt til herbariet i Paris der den

franske botaniker Adrien Franchet (1834-1900) bestemte og navnga materialet, men de hjalp også de første britiske plantesamlerne som sikret seg frø og introduserte artene i dyrkning.

Der var også andre nasjoner som drev misjonering, men deres misjonærer har gjort mindre av seg i rhododendron-litteraturen. De var kanskje mindre botanikkinteresserte?

Stor var min forbauselse da jeg for en tid siden oppdaget at den sjeldne arten *Rhododendron amundsenianum* Handel-Mazzetti, ikke var oppkalt etter vår store polarhelt Roald Amundsen som jeg mistenkte at den oppdagelsesreisende østerrikske baronen nok kunne ha vært en beundrer av. Men den hadde fått navn etter en norsk misjonær, Edvard Amundsen (fig. 1), som muligens kunne ha spilt samme rolle som sine franske kolleger. Dette er den eneste rhododendronart som er oppkalt etter en nordmann. Her er historien om ham og den planten han fikk oppkalt etter seg.

Rhododendron amundsenianum og dens oppdagelsehistorie.

Den østerrikske Freiherr Heinrich von Handel-Mazzetti (1882-1940) (fig.2) hadde studert botanikk under Richard Ritter von Wettstein ved universitetet i Wien der han tok doktorgraden i 1907 på et arbeide om løvetann (*Taraxacum*). Han var av den eventyrlystne typen av naturforskere og ga seg snart ut på lengre ekspedisjoner i Asia. I årene 1914-19 utforsket han i det sydvestlige Kina, under vanskelige forhold pga verdenskrigen som gjorde det umulig å holde kontakten hjemover. Det var på denne reisen han ble hjulpet av nordmannen Edvard Amundsen (1873 - 1928) som kjente områdene i de ville grensetraktene mot Tibet godt. Her i Ningyuen-regionen på fjellet Lose-shan i Sechuanprovinsen i ca 4000 meters høyde fant han den 16. april i 1914 en rhododendron

som ikke liknet noen tidligere beskrevet art, og som han i 1921 nybeskrev og oppkalte til ære for sin norske medhjelper som han mente hadde reddet samlingene hans under krigen og sørget for å få dem til Wien etter hvert.

Denne arten er siden ikke blitt gjenfunnet og er ikke i dyrkning, så dens status er uklar. Jeg har studert typeeksemplaret som fremdeles finnes i Wien-herbariet (fig. 3), og det dreier seg nok som Handel-Mazzetti selv skriver, om en plante som står nær *Rhododendron nitidulum* (fig. 4) som er beskrevet fra fjell i Sechuanprovinsen. Den skiller seg fra denne først og fremst gjennom sine brune skjell på bladundersiden. Det er heller tvilsomt om det dreier seg om en "god" art, men de seneste revisjoner har tross alt opprettholdt den fordi den virker ganske distinkt. Jeg ville tro at nærmere studier i naturen vil kunne avsløre om den er del av variasjonen innen denne arten, for det finnes allerede en var. *omeiense* som vi har dyrket med hell på Milde, og som har en blanding av brune skjell og hovedformens bleike. Merkelig nok ser ikke dette fjellet ut til å ha vært gjenstand for gjensitter av andre samlere i samme grad som mange andre plantefjell, og ferskt materiale vil være av betydning for å kunne tolke dens status.

Amundsen var altså ikke med å finne arten, men Handel-Mazzetti var så takknemlig for all hjelp han hadde fått at han likevel kalte den opp etter ham. En medvirkende årsak kan også ha vært at han kjente seg medskyldig til at Amundsen mistet jobben i 1915 (se nedenfor).

Hvem var Edvard Amundsen ?

Det er nok få som kjenner dette navnet, selv i hans hjemtrakter ved Kragerø der han kom til verden 27. januar 1873 (på Lille Kirkeholmen i Sannidal). Hans foreldre, Amund Klausen (1840-?) og Elisabet Amundsdatter (1842-?), særlig moren, var dypt religiøse, og gutten skal tidlig ha bestemt seg for å bli misjonær. Vi vet ikke om at han hadde annen skolegang enn "brugsskolen" ved sagbruket der hans far arbeidet. Senere tok han misjonsutdannelse, antakelig i København. Da han var ferdig der dro han 20 år gammel til England der han fikk ytterligere utdanning, mest i praktiske forhold, ved "The Christian and Missionary Alliance of New York.". Miss Annie Taylor søkte på den tiden etter misjonærer til 'The Tibetan Pioneer Mission'. Han lot seg verve og dro til India, men da han kom frem sammen med sin venn Theo Sørensen og en tredje nordmann, en Johansen, fikk de mens de oppholdt seg i Sikkim vite at forsøket var oppgitt. Amundsen forble imidlertid i lengre tid i Sikkim og studerte tibetansk, noe som skulle vise seg nyttig.

Han kom seg etter hvert til Kina der britene drev misjonsstasjoner og han opprettet selv, sammen med engelskmannen Souter, en i Tatsienlu (Sikang) i den østlige delen av Sechuanprovinsen, hvorfra han trengte inn i sydøst-Tibet 1896-99, fast bestemt på å bringe det kristne budskap til tibetanerne som han hadde fattet stor interesse for. Det gjaldt både deres språk og kultur. Han fullførte faktisk en oversettelse av det nye testamentet til språket, noe som ble viktig for hans videre virksomhet. I 1903 ble han nemlig ansatt av 'The British Bible Society' som superintendent for en stasjon i Yunnanfu (Kunming) med en særlig oppgave å drive misjonering blant Lolo-folket som levde på grensen til Tibet. Dette folket hadde en dårlig anseelse blant kinesere og Handel-Mazzetti (1927) betegner dem som tyvaktige, skitne og upålitelige. Imidlertid virker det som om Amundsen fikk deres tillit, og han ser ut til å ha hatt et godt samarbeid med lokale stammehøvdinge. Hvor dyktig han var som misjonær, er vanskelig å bedømme, men han reiste ivrig rundt fra sted til sted, og noterte adskillig om geografiske forhold, skikker og språk.

I 1898-99 dro han på en reise inn i Kham-provinsen i Tibet, til de delvis autonome "kongedømmene" Chagla og Mili. Fra denne reisen publiserte han artikler i Royal Geographical Society's Journal med et kart (fig. 5) som viser at elven Yang-tse gjør en stor kurve nord for Likiang, noe som var ukjent. Det var hovedsakelig dette som gjorde at han i 1903 ble Fellow of the Royal Geographical Society i London, en ganske uvanlig ære for en utlending (Nansen var blant de få nordmenn som hadde denne tittel). Det var antakelig på denne reisen han traff Petrea Næss (1863-1928) fra Mandal som var

utsendt som misjonær av China Inland Mission og som han giftet seg med i Tangngolog i 1899.

Under Bokseropprøret i Kina i 1900 ble de nødt for å flykte. Amundsen dro igjen til Sikkim der han fortsatte sine studier i tibetansk, og det var da han reviderte V.C. Hendersons grunnbok i tibetansk, "Tibetan Manual", og selv skrev og fikk utgitt (1903) en innføringsbok i emnet, "Primer of standard Tibetan". Henderson beskriver selv Amundsen som " a gentleman of great linguistic attainments, probably the most erudite Tibetan scholar in India." Språkforskere fremhever særlig hans innsats for å klarlegge tonem i tibetansk som viktig, men ellers ser han merkelig nok ikke ut til å hatt noen grunnleggende betydning for språket, bortsett fra dets bruk blant misjonærer i regionen, spesielt gjennom hans lille innføringsbok i emnet. Han skrev for øvrig to språkkurs til for sine kolleger, ett i mandarin og ett i engelsk.

I 1903 var han i Norge og ble da utnevnt til superintendent for 'The British Bible Society's' virksomheter i Yunnan med sete i Yunnanfu. Der forble han til 1915, men besøkte nok Norge igjen i 1910 da han omtales i Aftenposten. Det var samme år som hans bok "In the land of the lamas: The story of Trashilhamo" kom ut i England (fig. 6). Denne gir en helt enestående innsikt i tibetanske forhold gjennom å følge en ung tibetansk pike (som blir omvendt til kristendommen!) gjennom livet, og fikk adskillig oppmerksomhet i samtiden.

Handel-Mazzetti kjente utvilsomt til ham før sin reise til Kina, og var åpenbart glad for å få kontakt med ham. Amundsen omtales med respekt i hans reiseberetning (1927), og var åpenbart en av de få bofaste europeere som visste noe om regionen. Handel-Mazzetti fikk store

Fig. 2 Freiherr Heinrich von Handel-Mazzetti malt av sin bror under feltarbeide i Kina. Utsnitt av maleri gjengitt i Handel-Mazzettis reiseberetning, UBO.

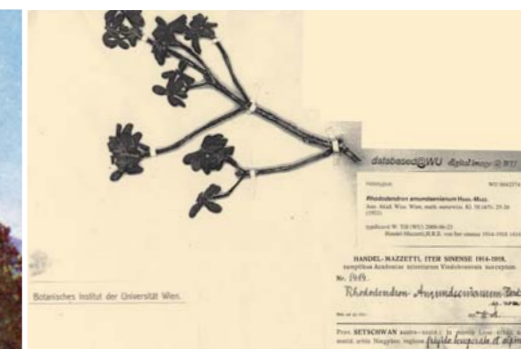

Fig. 3 Nedre del av typearket for *Rh. amundsenianum*, WU

Fig. 4 *Rh. nitidulum* fotografert i artssamlingen på Milde av Terhi Pousi.

problem pga. utbruddet av første verdenskrig og gir Amundsen meget av æren for at det innsamlede plante-materialet til slutt kom frem til Wien etter krigen. Han hevder dessuten at Amundsen var en av de få som forholdt seg nøytral, og hjalp alle uansett nasjonalitet, noe som kostet ham hans stilling. Dette lyder mer troverdig enn forklaringen om at han sa opp stillingen pga. den engelske krigføringen siden han var pasifist. I sitt siste kjente brev til 'The Bible Society', ber han om nærmere instruksjoner om hvordan han skal forholde seg. Men han ble nok i realiteten fjernet for å ha hjulpet Handel-Mazzetti og andre germanere under krigen. Ikke rart at baronen ønsket å hedre sin norske hjelper! Det fremgår av selskaps protokoller at den engelske generalkonsulen, Goffee, klaget over at Amundsen etter at han var blitt gjort oppmerksom på at man ikke skulle hjelpe fienden, hadde heist det norske flagget på stasjonen - noe konsulen anså som en majestetsfornærmelse. Amundsen benektet dette, men selskapet syntes det var best at han ble forflyttet, noe han ikke ønsket.

Amundsen returnerte i stedet til Norge i 1916 med sin kone, og bosatte seg da på Tåtøy, nær fødestedet. De dro ut igjen 1919 og virket i Yunnanfu, knyttet til Yunnanmisjonen som ble drevet med støtte av Det norske misjonsforbund. I 1924 kom han hjem igjen pga. en blodsykdom. Han bodde da i Larvik der han døde 21. november 1928, et halvt års tid etter sin kone. Han hadde bestemt at han skulle begraves på Borgestad kirkegård der hans mor lå.

Sluttbetraktninger

Edvard Amundsen var nok ikke særlig planteinteressert, men gjorde en del viktige naturgeografiske oppdagelser i de lite kjente og utilgjengelige grensetraktene mellom Kina og Tibet, og som kjentmann spilte han utvilsomt en

rolle for Handel-Mazzetti under dennes botaniske undersøkelse av regionen. Derfor kom hans navn til å bli knyttet til en rhododendron, og merkelig nok ser dette ut til å være det mest bestandige minnet etter ham. Hvor dype spor hans evangelisering satte er usikkert og har ikke vært studert nærmere, men hans gedigne kjennskap til tibetansk språk og kultur ser merkelig nok heller ikke ut til å være kjent lenger. Svært få av de bøker han skrev om emnet finnes i norske bibliotek, og de har vært vanskelige å spore også i utlandet.

Takksigelser

Jeg står i takknemlighetsgjeld til mange som har hjulpet meg med å nøste opp i denne historien: Kirst Koch Christensen, Oslo; Per Kværne, Oslo og Jan Sandsmark, Klepp, samt bibliotekarene Rosemary Mathew og Asta Lunde-Nord ved hhv. Cambridge University Library og UB, Bergen. En takk også til Tor Tønsberg, herbarium BG, som oppsporte type-eksemplaret i Wien (WU) og til konservatoren der som sendte den på lån. Sist, men ikke minst takkes Beate Helle, Bergen, for hjelp med illustrasjonene.

Litteratur:

- Amundsen, E. 1903: Primer of standard Tibetan. Darjeeling
- Amundsen, E. 1910: In the land of the lamas: The story of Trashilhamo. London
- Handel-Mazzetti, H. 1927: Naturbilder aus Südwest-China. Wien & Leipzig.
- Henderson, V.C. 1903: Tibetan Manual (revised by E. Amundsen). Calcutta
- Köhler, A.E. 1985: Edward Amundsen - en norsk misjonær, språkforsker og oppdagelsesreisende (1873-1928). Tidsskrift for Telemark historielag: 131-147.

Internasjonal rhododendronkonferanse i Edinburgh

7. - 11. mai 2008

Tekst og foto av Ole Jonny Larsen

Det ble avholdt en stor rhododendronkonferanse i Edinburgh i mai 2008. Bakgrunnen var den skotske rhododendronforeningens 25-årsjubileum. Møtene ble holdt i en forelesningssal i Edinburgh Botaniske Hage, selve smørøyet for en Rhododendrontusiast. Konferansen var lagt opp slik at en var på utflukter til hager to dager og hørte foredrag to dager. Det var også gaidet omvisning i samlingene i Edinburgh Botaniske Hage. Men allerede da vi gikk inn porten, ble vi minnet på en mørk sky på rhododendronhimmelen – sopp sykdommen *Phytophthora ramorum*. Mer om dette lenger nede.

Det var bare tre av Den norske Rhododendronforenings medlemmer som deltok på konferansen, og to av dem var fra Ålesund, undertegnede og Trond Jordal. Den tredje var Øyvind S. Aasheim fra Rhodo Øst. "Var er nordmännen? Var er folken från Milde? Var er Jørgensen?" Utropet på klassisk finsk-svensk kom fra den kjente rhododendronmannen Peter Tigerstedt da vi presenterte oss. Han var tydeligvis ikke imponert over den norske deltakelsen. Selv vil jeg bare si at de som ikke deltok, gikk glipp av en stor opplevelse og mye viktig informasjon om *Rhododendron*. Slike samlinger arrangeres ikke hvert år, det blir nok en stund til såpass

mange storheter innen faget er samlet på ett brett igjen. Peter Cox, David Chamberlain, Steve Hootman, Kenneth Cox, George Argent, Jens Nielsen, Alan Clark, Peter Hutchison – og enda flere, alle var de der og delte sine kunnskaper med oss. Fasilitetene i foredragssalen var svært gode, og særlig vil jeg nevne kvaliteten på bildeframvisningene. Et kjempestort lerret og god blending ga oss fantastiske bilder, både fra pc og mer tradisjonelt lysbilde-apparat. Og ingen av foreleserne la opp til et tungt vitenskapelig nivå, normale kunnskaper i engelsk og litt kjennskap til botaniske gloser var det som krevdes for å kunne følge med.

Hagene i området rundt Edinburgh er mange og berømte, og godt vær i tillegg gjorde at utfluktdagene ble flotte opplevelser, selv om ikke alle hagene vi besøkte hadde rhododendronsamlinger. Selv blir jeg aldri lei av familien Cox' store samling i Glendoick, noen mil øst for Perth. Det tar en time med bil opp dit fra Edinburgh, og det er vel verdt et besøk om en er på de kanter. Peter Cox viste selv rundt, og om ikke alle hørte alt som ble sagt på de trange stiene i hagen, spilte det ingen rolle. Samlinga er om ikke komplett, så i alle fall svært rikholdig, og den er konsentrert på et relativt lite område så en får sett ufattelig mye *Rhododendron* på kort tid. Og

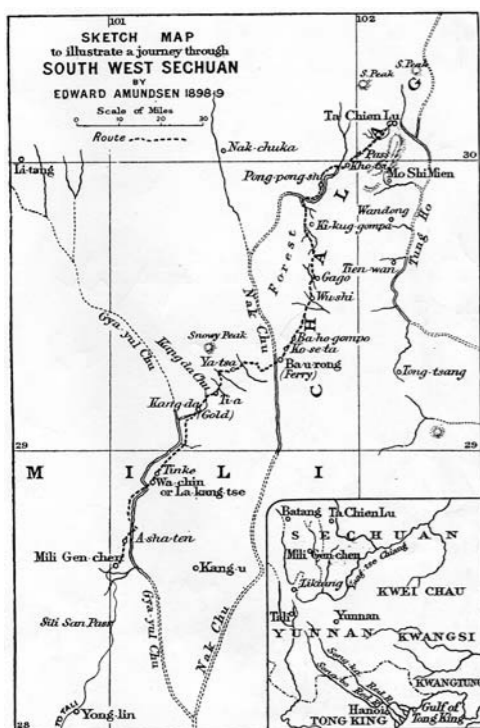

Fig. 5 Amundsens kart over SW Sechuan som ble publisert i Royal Geographical Society's Journal.

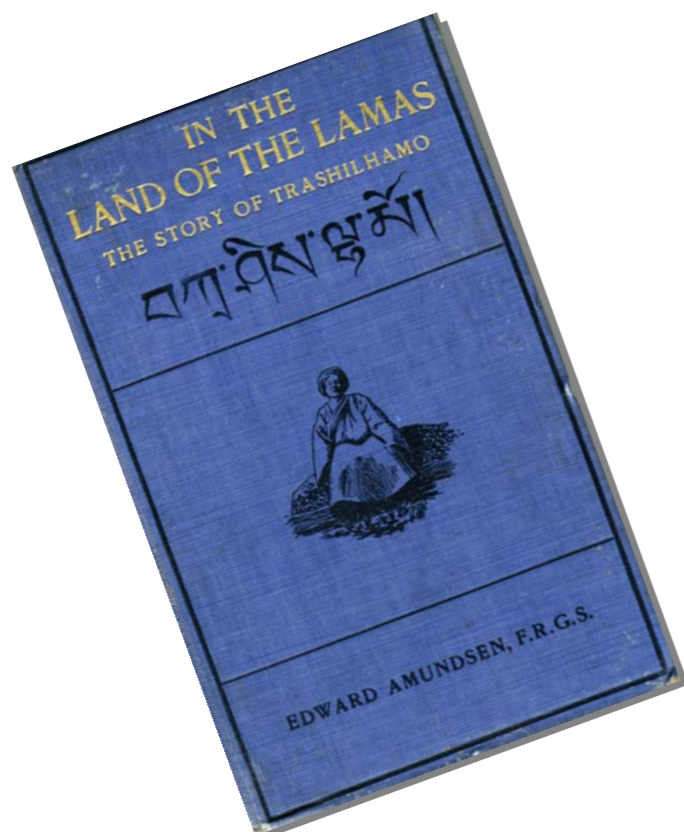

Fig. 6 Forsiden av Amundsens bok om Trashilhamo, UBO.

Ole Jonny ved en japanazalea

Scene fra Stobo Castle Water Garden.

er en først i området, bør en også besøke Branklyn Garden utenfor Perth. Denne hagen er under stadig fornyelse, og personlig synes jeg den har forbedret seg mye siden jeg så den sist i 2000. Særlig er fjellhagen fin, og for de spesielt interesserte har den også en stor samling med *Cassiope*.

Når det gjelder flotte hageanlegg, vil jeg selv si at Stobo Castle Water Garden var høydepunktet. Det er et gammelt anlegg fra den tida da arbeidskraft var billig og ingen oppgave var for stor til å gå løs på for en formuende godseier. En STOR innsjø er kunstig anlagt, en foss bygd opp ved utløpet og et utrolig elveløp med svinger, broer og kunstige øyer er dandert nedenfor fossen. Egentlig et vanvittig naturinngrep, men også et fantastisk skue.

Trond Jordal ved en trelyng

Flere store hager ble besøkt, og det meste i en målestokk som knapt finnes i Norge, men vi var også innom hyggelige privathager, mer lik det vi er vant med fra hjemlige forhold. Personlig liker jeg disse godt, for de har som regel flere spennende planter og i tillegg alltid en engasjert eier som forteller om hagen og samlinga.

Foredragsserien startet for vårt vedkommende med en sesjon om japanazalea av amerikaneren Clarence Towe. Towe bor i et langt varmere klima enn vi har i Norge, og det bar også plantene han viste bilder av preg av. Hos oss er japanazalea små busker, om de i det hele lykkes, i Toves hage var mange mannshøye og flere meter i diameter. Like fullt var det et spennende foredrag, og særlig vil jeg nevne delen der han redegjorde for hybridiseringsarbeidet innen denne gruppa med *Rhododendron*. Det store målet for alle hybridisører er jo den gulblomstrede japanazalea. Så langt en våt drøm, men den som lykkes har nok også gjort et økonomisk lykketreff.

George Argent er verdens fremste ekspert på *Vireya-rhododendron*, den delen av slekta som vokser i tropiske områder, hovedsaklig i Malaysia og Indonesia. En skulle kanskje tro at dette emnet var helt *far out* for nordmenn, men i de senere år har mange forsøk på utplantinger av *Vireya*-arter blitt gjort i for eks Arduaine Garden på den skotske vestkysten og også i Glendoick i øst, og noen arter ser ut til å lykkes – så langt. Så da er det vel ikke helt umulig i de mildeste strøk av Norge heller? *R. rushforthii*, *kawakamii* og *emarginatum* er gode tips til de som vil prøve lykken. Og husk svært god drenering!

Et av høydepunkta i forelesningssalen var de to nestorene Peter Cox og Peter Hutchisons presentasjon av sin store bok om alle innsamlingsreisene de har foretatt gjennom livet, "*Seeds of Adventure – in Search of Plants*". The two Peters, som de ofte kalles, representerer de såkalte *plant hunters*, mennesker som har reist rundt på kloden for å samle inn planter til egne samlinger, og senere spredt dem ut til oss vanlige samlere. Sin første reise gjorde de til Tyrkia i 1962, og de er ennå aktive, mer enn 40 år etter starten. Å observere levende *Rhododendron* i naturen har også vært viktig for Peter Cox' syn på *Rhododendron*-systematikken, noe han har skrevet om i sine mange bøker om *Rhododendron*. Særlig har hans observasjoner av de mange naturhybridene hatt betydning for hans synspunkter, som ofte har stått i motstrid til tidligere autoriteter. Boka anbefales både for lett og underholdene språk og ikke minst for de utallige flotte bildene. (Kan kjøpes direkte fra Glendoick Gardens via vanlig post. <http://www.glen-doick.com/index.shtml>)

Kenneth Cox er tredje generasjon *plant hunter*. Han tok oss med på sine ekspedisjoner til Tibet og Arunachal Pradesh i India. Det har kommet en stadig strøm av nye arter fra ekspedisjonene til Kenneth Cox og andre, og flere vil nok komme. Mange av disse nye artene er hardføre og klarer seg godt i Norge.

Steve Hootman fra USA (*Rhododendron Species Foundation and Botanical Garden*) fortsatte i samme

gate med å presentere nye artsintroduksjoner gjennom de siste tiåra. Han er også en svært aktiv innsamler og skriver lange og gode artikler om reisene sine i årboka som RSF gir ut.

Jens Nielsen og Alan Clark er også kjente planteinnsamlere, representert på de internasjonale frølistene hvert eneste år med spennende *rhododendron*-arter. De deltok også i denne seksjonen. Peter Cox har skrevet et informativt sammendrag av dette arbeidet i jubileumstidsskriftet som ble gitt ut til konferansen, "*Rhododendron Species introduced since 1980*".

Jens snakket også om formering der hovedbudskapet var: "*For God's sake, keep the medium dry!*" Han mener at de som stikker *Rhododendron*, som oftest holder stiklingsmediet for vått. Plantene får det for lett og "gidder ikke" å sette røtter for å overleve. (Jeg har selv prøvd å endre praksis denne høsten med svært godt resultat.)

Til sist måtte vi dessverre også møte slangen i paradiset – soppsykdommene *Phytophthora ramorum* og *P. kernoviae*. Og dette var ikke kost for pyser! Sykdommen *Phytophthora ramorum*, som også kalles Sudden Oak Death, har rammet England og Skottland med full styrke. I portene inn til Edinburgh Botaniske Hage måtte vi gå over desinfiseringsmatter, og det var strengt forbudt å bringe plantemateriale inn på området. Myndighetene har satt i gang strenge tiltak som mange steder resulterer i raserte hager. Særlig har det gått hardt utover Cornwall, men også Arduaine på vestkysten av Skottland har fått merke det, noe den dyktige lederen Maurice Wilkens fortalte, nesten med tårer i øynene. De har så langt mistet 58 planter. Angrepne planter må kranes opp med rot og brennes på stedet. Det er rett og slett enorme kulturverdier som forsvinner,

hundre år gamle praktkeksemplarer av *Rhododendron* og andre slekter går opp i flammer, trolig til liten nytte, for sykdommen sprer seg også blant ville planter.

Dette er blodig alvor! Vi må alle vise ansvar og være svært restriktive med innførsel av plantemateriale som ikke er kontrollert for denne sykdommen. Ennå har vi muligheten til å unngå dette i hagene våre, men sendinger til norske hagesenter har allerede fått påvirket smitte (som selvsagt ble destruert), så vi lever veldig farlig. For de av oss som bruker store deler av fritida på å samle og dyrke *Rhododendron*, kan et *Phytophthora*-angrep være helt fatalt.

For å muntre leserne litt igjen, har jeg gjemt en godbit til sist. Det var tillyst omvisninger i Edinburgh Botaniske Hage, men av ulike grunner kom Jordal og jeg litt sent til starten, for øvrig sammen med mine danske venner Hans Eiberg og Jes Hansen. Vi ble bare ei lita gruppe, og de som ledet omvisningene vurderte om vi var for få. Men en skjeggete mann som tydeligvis sto for tur til å ta med ei gruppe ut, sa at det var OK, han kunne gjerne ta oss en runde i hagen. Mannen viste seg å være ingen ringere enn professor David Chamberlain, kanskje verdens fremste ekspert på *Rhododendron*! Det ble en stor opplevelse. Siden vi var så få, ble det mer en samtale enn en omvisning. Chamberlain spurte hva vi ville se, og vi ble raskt enig i at hovedønsket var "*rare Rhododendrons*". Vi ble så tatt med i sikksakk-gang fra det ene objektet mer spennende enn det andre, og typisk nok mange planter Trond og jeg ikke hadde lagt merke til på vår lange vandring i hagen tidligere på dagen. Å få en drøy time slik sammen med et av mine store forbilder, i den grad en mann i min alder ennå har forbilder, var et desidert høydepunkt under Edinburghoppholdet.

Omvisning med professor David Chamberlain

Kina Yunnan Salween 2008 del 1

Tekst og foto av Torstein Borg

R. sinogrande og Torstein

Etter å ha reist halvannet døgn, var vi endelig kommet til Kunming. Vi møtte professor Guan Kaiyun på flyplassen i Bangkok, han skulle med samme fly som oss. Vi overnattet på Kunming hotell sentralt i byen med samme navn. Måltidet vårt denne kvelden inntok vi i et eget rom på hotellet, og det var greit, for det var første gangen jeg spiste med pinner.

Turen var klekket ut av Bent og Jesper. Listen var lagt svært høyt, både fysisk og i forhold til alle de *Rhododendron* vi skulle få se. Jeg tipper på at disse to danskene hadde hatt det spennende da de planla turen. Jeg tror de har lest i reiseberetninger om de gamle plantejegerne, og at det ble førende for hvilke plasser vi skulle oppsøke. Yunnan er vel den provinsen som har mest arter av rhododendron, så forventningene var skyhøye.

Etter frokost neste morgen kjører vi til flyplassen i Kunming for å ta et rutefly som skal bringe oss litt lengre nord, til en landsby som heter Baoshan. Det ble en kort flytur. På flyplassen står Dennis og tar imot oss, han skal være gaiden vår på turen. En minibuss tar oss med til byen Liuku (Liku), Dette er liten by som ligger på begge sider av Salween-elva. Her er flere broer, så vi kan krysse elva og studere den vakre promenaden med et vell av planter og flotte steinarbeider. Det er i dette anlegget vi finner de første rhododendron-plantene. Først er det *R. simsii*, men her er òg *R. arboreum* ssp. *delavayi*. Vi får med oss denne promenaden før vi legger oss om kvelden. Det blir tidlig mørkt, og vi legger oss tidlig etter å ha skrevet litt i dagboka. Jeg regner med at vi nå er på høyde 2000 m over havet.

Neste morgen tar bussen oss med til Pianma. Dette er et pass på grensen mellom Myanmar (Burma) og Kina. Vi kjører opp til ca 3000 m, og på veien kjører vi gjennom en landsby som heter Lotshi.

Det var tett tåke her oppe, så vi så ikke grensen mellom Kina og Myanmar, men det vi skulle finne var *R. mallo-tum*. Jeg har forstått det slik at det er i dette området vi finner denne planten, og bare her. Og vi fant den sjeldne planten, men jeg tror ikke noen fant frø. Veien opp var bratt, og det gikk skred hele tiden. Det var opprinnelig en vei med to kjørefelt, men det var så mange

R. forestii sammen med *Diapensia purpurea*

ras i veien at to biler ikke kunne passere hverandre. Masser av frøplanter vokste i veiskråningene, og da vil morplantene stå oppe på toppen, men på grunn av tåken ble rekognoseringen vanskelig. På slutten ble det lettere å kikke i veiskråningene etter frøplanter. Det var da Jesper, Reidar og jeg holdt på med dette at det kom et ras bare få meter fra oss.

Vi fant mange frøplanter (opplistet på slutten av denne teksten). Vi har ikke klart å enes om alt vi har sett av planter, men det gjør ikke noe, jeg kan bruke min egen liste. Men jeg vet at der er planter jeg har oversett som andre kan ha med på sin liste. Vi så mange planter, men først og fremst *R. mallo-tum* i sitt rette habitat.

Bygg-kornet var modent da vi kom til Kina, og de var full gang med å høste. Hvordan de tresket var unektelig litt spesielt. De la kornet på veien, og bilene tresket det. Dette kunne vært en sak for mattilsynet. Når vi er inne på landbruk; dalsidene stiger ca 60 grader, og det er her de dyrker det de trenger av landbruksprodukter. Høyere mot toppen av dalsiden ser det ut som gradtallet er ca 75. Der dyrker de òg, men hvordan de kan stå oppreist er ikke godt å forstå. Kineserne dyrker sine fødevarer selv, og de har en høy sjølbergingsgrad. Det minner om min barndom på 50-tallet.

Bussen vår kjører på fløyten og det går unna, men ikke så fort at ikke unger, gamle og husdyr kommer seg i sikkerhet. Vi er på vei til Gongshan hvor vi skal starte trac-

Campen

R. stewartianum

Reidar høster frø fra *R. rubiginosum*

king-turen vår. Kjøreturen tar 8 timer og lunsjen inntar vi i en landsby som heter Fugong. Hotellet har god standard, men mangler restaurant og heis. Men hva gjør vel det, når vi går trappene blir det gratis trim, og det jo bra. På andre siden av gaten er det et ypperlig spisested, og der inntar vi alle måltidene.

Vi starter trackingen til fots fra hotellet. Bagasjen vår blir transportert med lastebil til enden av hovedgaten i Gongshan. Der står 14 muldyr og venter på oss. Disse muldyra bærer bagasjen vår, maten og campen. Vi har òg med flere portere, en tibetansk kokk og en kjøkkenassistent fra nexi-folket. Til sammen et stort apparat.

Vi forlater Gongshan og er på vei til store høyder. Først går vi langs Salween-elva, men vi har ikke gått langt før vi tar av og følger en sideelv som heter Pula, og er på vei mot Nanmovang-passet. Den første planten vi fikk nærkontakt med var *R. gongshanense*, og Bent fikk fatt i frø. Denne planten hadde jeg ikke sett før, et helt nytt bekjentskap. En annen plante her var *R. edgeworthii*, som vokser epifyttisk oppi høye trær. En kan lure på hvordan frøet kommer opp i trærne. Litt høyere opp kommer vi til *R. sinogrande* som vokser sammen med bambus.

Lunsjen inntar vi på et sted hvor det er noen enkle bygg, men vi spiser ute under tak, og maten er helt nordisk: spekeskinke, hvit ost, banan og et flatt brød. Brødet var mykt og litt smakløst, og vi får grønn te til maten. Når vi kommer fram om ettermiddagen og muldyrene blir kvitt børen sin, da ruller de seg, og det ser ut som om de klør ryggen.

R. edgeworthii er med oss hele tiden, men vi forlater *R. sinogrande* og det er *R. rubiginosum* i de forskjelligste farger som overtar. Vi finner òg *R. rubiginosum* i kraftig lilla farge. Reidar og jeg fant Triflora, muligens *R. ambiguaum*. Det var et vell av planter, ikke alle var så lett å bestemme. Da var Ruddi god å ha. Han har kunnskap om det meste i Rhododendron-verden, og han var lett å spørre. Bent hadde med seg The Encyclopedia, og den boka var grei å ha når vi ble stående fast. Vi fant ut det meste. Sønnen til Ruddi, Morten, var med på turen og han tok de fleste bildene, 3000 i alt. Jeg vet at vi overså en del planter, og det var fryktelig dumt for ellers hadde vi hatt flere frø med oss. Vi var i Kina for å hente frø mens det ennå er lov, for etter hvert blir de områdene vi besøkte til nasjonale parker eller reservater.

Jeg mener vi gikk 14 km denne dagen. Det gikk stadig oppover, det var ikke så bratt, men av og til gikk vi på fjellhyller og over skjøre bruer. Det var stort sett vått på stien og der levde en igle som ventet på et bytte, enten husdyr eller menneske. Vi så de på skoene før de smatt

under buksebretten. Flere hadde gamasjer rundt leggene sine, men jeg tror at alle fikk føle disse blodiglene.

Når vi kommer fram til Qiqi, der vi skal overnatte, ser det ut til at muldyrene setter pris på å bli kvitt børen, for da ruller de seg rundt og klør seg på ryggen. Sengene våre bestod av langsgående pinner som underlag med et vatt-teppe oppå. Vi har soveposer med oss og liggeunderlag, men dette bruker vi ikke den første natten.

Vi står tidlig opp neste morgen. Frokosten består av müsli med yoghurt. Vi har en ny dagsmarsj foran oss. Det blir litt brattere denne dagen, med glatte steiner, så vi må planlegge hvor vi skal sette foten ned. Vi skal gå 17 km. Etter hvert finner Ruddi den første *R. dichroanthum*. Den vokste på en stein ute i elva, men Ruddi klarte å knekke av en blomst.

Første campen ble selvfølgelig langs elvebredden på denne sideelva, og det var bare å gå rundt og finne planter. Det var her jeg fant *R. haematodes* ssp. *chaetomalum*. Den hadde to frøkapsler, men det sa jeg ikke til noen, og frøene er i spiring. Jeg har denne planten fra før, og den frør seg i min hage. På denne campen fikk jeg bade i elva, og det gjorde godt. Vi fikk satt opp teltene våre mens porterne satte opp spiseteltet hvor vi skulle innta våre måltider. Vi er bare 7 i reisefølget, men gaiden, Dennis som han kaller seg, spiser med oss. Det blir tidlig mørkt så vi kryper i soveposen tidlig, og vi har det aldeles utmerket så langt.

Det blir en ny morgen. Vi inntar frokost i spiseteltet, og stadig undres vi på hva vi skal få se høyere opp. Porterne pakker utstyret vårt, men vi må selv pakke vårt nattlige kvarter. Teltene våre heter Svalbard. Vi er i gang igjen, vi kommer stadig høyere, og vi ser stadig nye rhododendron. Ikke alle er like lett å bestemme. Noe av det vi finner er *R. stewartianum*, noen med god farge og andre med mindre farge.

Vi er kommet opp på en plass der det står noen stålskjeletter som tydelig har vært hus tidligere, og rundt om i haugene her er masser av rhododendron. Der var en storbladet art som vi ikke var helt trygg på. Det var mye å oppdage rundt denne haugen. Vi får den første kontakten med snø, og det blir mer snø jo høyere vi kommer. Vi botaniserer hele veien til neste campen, det er så mye rhododendron å se.

Når vi kommer fram til siste campen, som ligger på 3330 m over havet, er der snø stort sett over alt, bare ikke der vi setter opp teltet. Og det er 17. mai. Reidar og jeg setter opp teltet på en liten slette med akkurat plass nok. Ovenfor er det en skråning der det er helt dødt, for der har det nettopp lagt snø. På begge campene regnet det om natten, men været lettet om dagen, og temperaturen var komfortabel. Etter regnet denne natten var alt vi

hadde med oss i teltet vått, og min mobiltelefon druknet for han lå på bunnen i sekken. Jeg lærte noe der. Da syns Bent synd på oss og vi fikk en liten flaske med noe godt oppi.

Etter frokost legger vi på botanisering igjen, det er jo derfor vi er Kina. Vi ser rhododendronplanter som vokser med rota under snøen, likevel stod plantene i fullt flor. Det ble nye oppdagelser her, blant annet en *R. mekongense* med oransje blomst. Denne fant vi frø på, og det har vi med hjem. Videre fant vi *R. forrestii*, som noen steder vokste sammen med *Diapensia purpurea*. Jeg fant en frøkapsel, men den var det ikke frø i. Åse fant en del frøkapsler, og de er vel i Bærum nå. Videre fant vi en del *Gentiana* som var kraftig blå.

Gruppen går nå mot Nanmovang-passet. Det er så bratt at det må lages trapper i snøen for å komme over. Passet ligger på om lag 3600 m. Reidar og jeg hadde sovet dårlig den siste natten så vi blir ikke med over passet. Jeg legger meg på en tørr flekk og sovner.

I dette området finner vi *R. radicans*, eller *R. keleticum*, det er litt vanskelig å skjelne disse fra hverandre. De som er dominerende i snøbeltet er *R. fulgens* med rota under snøen, men blomsten står og lyser imot oss. Plantene er preget av snøen som har lagt oppå, vi kan si de er bakkenære. Det lot seg ikke gjøre å finne frø på disse plantene, trolig fordi snøen hadde revet av frøkapslene.

Vi hadde to netter på øvre campen, to netter på den nederste campen og to netter i hus. På vei tilbake er det stort sett de samme plantene i omvendt rekkefølge, men i lavere høyde fant vi *R. nuttallii*. Blomsten var helt lik de vi finner i bøker, bortsett

fra at denne var helt gul. Til sammen hadde vi gått 8 mil på denne tracking-turen. Det var vått, og vi måtte være presise med å plassere beina, og når vi blei trøtte var ikke det like lett.

Vi er på vei tilbake til Gongshan og en dusj venter på oss etter 6 døgn i felten og bare kattevask. Når vi har lauga oss går vi ut for å spise. Det er litt godt å komme tilbake. Både Reidar og jeg har sekken full av våte klær etter en regntung natt i telt.

Vi har ikke lenger en minibuss, da denne er bytta ut med tre firehjultrekkere kjørt av tre tibetanere. Hver morgen spiller de en tibetansk bønn på CD. Første dagen er det for oss litt underlig, men etter hvert venner vi oss til det. Dette tilhører tibetanerne sin kultur.

Neste dag tar tibetanerne oss med på kjøretur til Peipupoluo, tre timer på dårlig traktorvei opp i høyden. Vi skulle helt opp på fjellet, men snø stopper oss. Det renner vann i veien, og det er utrygt for ras i veiskråningene. Vi finner rhododendron som vi har sett tidligere, blant annet *R. rubiginosum*. Så finner Reidar en plante med blomst som ingen har sett før, klokken er lys med fiolett ring ytterst. Vi ser like planter høyt oppe i en skråning. Åse har gått på klatrekurs, derfor er det hun som klyver i skråningen. Planten har lange blad og bladranden er nedoverbøyd. Dette kan være en naturhybrid, eller hva?, der var jo flere planter med samme karakter. Jeg fant en frøkapsel, mens Reidar fikk frø av Åse. Vi inntar lunsjen i høyden, og kjøkkenassistenten Mo anretter lunsjen for oss.

Del 2, med liste over planter vi fant, kommer i neste nummer av Lapprosen.

R. rubiginosum midt i en bresje

En *R. rubiginosum* med god farge

R. edgeworthii vokser som epifytt

R. nuttallii eller *sinonuttallii*

Reidar sitt funn

Vi besøker Hillersholmen

Tekst av Gunnar Brevik
Foto av Gunnar Gilberg

Etter en lang, varm og tørr periode opprant søndag 8. juni 2008 med det vi vestlendinger kaller for "turvær". Litt gråvær, men behagelig temperatur der vi satt på dekket av den nypusete Risørskøyta "Evelyn" med kurs for Hillersholmen. På kaien ønsket vertskapet Ingebjørg og Gunnar Gilberg oss velkommen. Medbragt gave i form av plantejord ble samtidig båret til gards.

Det ville vært naturlig å rette fokus på rhododendron, men øyens historie gjennom over 70 år i familiens eie, gjør det naturlig å fokusere på mangfoldet og den fine balansen som er opprettholdt mellom opprinnelig natur og nyplanting.

Med sitt areal på ca 25 mål er Hillersholmen mer å betrakte som en øy. Da far til nåværende eier kjøpte øyen i 1936, bestod vegetasjonen hovedsakelig av lyng, kystfuru og einer, eller brake som den kalles på disse kanter. Øyen var også nyttet som beite for sau. Over en 3-års periode ble det plantet ca 1200 buskfuru, 400 sitkagran og 100 edelgran, noe som i ettertid medførte et betydelig vedlikehold, og avvirkning.

Rhododendron kom inn i bildet i midten på 50-tallet. Som for mange av oss startet det med en tur på blomstertorget i Bergen, noe som resulterte i tilfeldige innkjøp av hybrider. Blir en først "bitt av basillen", finnes det som kjent intet botemiddel. Tilgjengelig litteratur på den tiden var stort sett på engelsk. Gunnar Gilberg følte behovet for en norsk utgave, og forfattet boken "Rhododendron for alle" som kom i 1993.

Med et engasjert vertskap som guide bega vi oss rundt på de mange stiene og kunne nyte mangfoldet i form av gamle store rhododendron, så vel arter som hybrider, nyplanting i rydninger og i samplanting med den opprinnelige vegetasjonen, - et miniarboret av de

sjeldne. Det var ikke lett å holde flokken samlet når det hele tiden var noe som fanget oppmerksomheten!

Vi ble kjent med navn som Rundemannen, Bukkehornhaugen, Lynghaugen og Suzuki/Valle bakken. Mange vil kjenne Hideo Suzuki fra Nordisk Rhododendronsymposium i Bergen i 2003, omtalt i Lapprosen nr. 3 samme år, hvor Gunnar Gilberg var vert for ham, og som grunnlegger av Det Japanske Rhododendronselskap. Bekjentskapet med Hideo Suzuki førte blant annet til at Gunnar Gilberg senere mottok frø fra japanske azalea som i Jan Valles varetekt resulterte i 28 livskraftige planter i eget felt på Hillersholmen. Derav navnet Suzuki/Valle bakken. Torstein Borg bidro også til mangfoldet med å overrekke en *Rh. grande* og en *Rh. kesangiae* fra egen produksjon.

Stiene på øyen har navn som Rullesteinstien, Trollstien, Konglestien, og ikke å forglemme Skilpaddebukten og Hvalrossneset syd på øyen. En hvalross tok seg i land der og ble foreviget av to gutter som oppdaget den sjeldne gjesten. Hendelsen ble behørig omtalt i media.

De mange navnene og historiene bak, forteller oss om en familie med et langt og kjærlig forhold til stedet til glede for seg selv, og oss som fikk komme på besøk. Som en bonus ble det servert deilig hjemmebakst i det grønne til 22 fornøyde Rhodo Vest'ere.

Vi takker vertskapet for en dag utenom det vanlige i beundring for det de har skapt på Hillersholmen. Risørskøyta "Evelyn" hentet oss til avtalt tid ut på ettermiddagen.

Tilbake på parkeringsplassen på Bjørøy kjøpte flere av oss "rhodo-godbiter" hos Jan og Torstein før vi dro hver til vårt. Og så kom regnet.

Redaksjonen sliter ofte med å få noen til å skrive for bladet vårt. Turen til Hillersholmen er beskrevet både av verten og en av gjestene, og vi mener at begge innleggene fortjener plass i Lapprosen.

Vi får besøk på Hillersholmen

Tekst av Gunnar Gilberg
Foto av Gunnar Breivik

Søndag den 8. juni klokken 11 står Ingebjørg og jeg på Brønnhaugen og speider mot båthavnen i Bjørøyvågen. Der har den flotte skøyten "Evelyn" nettopp lagt ut fra kai. Det vrirler av folk på dekk, og i kikkerten gjenkjenner vi flere skikkelser. Det er Foreningen som kommer! Forventningen er stor.

Været er brukbart med sløret sol og lett bris fra sør. Det har vært en tydelig forandring i løpet av natten, og det er nok slutt på det fine været og varmen vi har hatt de siste ukene. Det er et spennende drag i luften, og det er godt at vi har sjanser til å få regn igjen! Det er knusk tørt over alt. Jordsmonnet er grunt her ute, og nedbøren mye mindre enn inne på fastlandet. Men vi har vannet rhodoene så godt det har latt seg gjøre, for vi vil jo ikke at plantene skal se bedrøvet ut når vi

får besøk av Foreningen! Blomstringen er den mest beskjedne vi har hatt siden vi plantet de første catawbiensene for 54 år siden. Den har også kommet tidligere år for år, og er i år mer enn to uker tidligere enn forventet, så det meste er allerede avblomstret. Men det trøster oss å vite at rhododendronfolk er interessert i mye annet enn blomstring.

"Evelyn" har kjørt i sundet under hilleren og halvveis rundt holmen, og siger mot kaien nordfra. Vi vinker til hverandre. Det er spenning i luften. Så vrirler de inn over kaien, et snes lystige rhodomaner, spent på hva de får se. Vi håndhilser og ønsker velkommen. Vi har selvfølgelig tidlig gjort det klart at det ikke er noen hage de kommer til. Dette er ikke noe hagebesøk, men en holmetur til et sommersted. Rhododendronene er

plantet der vi synes de tar seg best ut. De sår seg selv ganske villig, men de får ikke lov å invadere de åpne rommene med gressmark. Arter og hybrider vokser om hverandre uten særlig hensyn til systematikk og innbyrdes tilhørighet, og de vokser stort sett som de vil. Et unntak er den nyanlagte Hideo/Valle-bakken. Den

inneholder 28 japanske azaleer som jeg fikk som frø av Hideo Suzuki, og som Jan Valle har odlet frem til småplanter. Ellers har vi et mindre område med planter fra Triflora. Den sørlige halvdel av holmen er forbeholdt den naturlige, stedege vegetasjonen. Her får ingen rhododendron vokse.

Først tar vi en samling på plenen bak hytten, hvor undertegnede forteller litt om holmens og rhodoenes historie her. Interessen er upåklagelig og etterpå får jeg med meg flokken på en liten rundtur for å se nærmere på de enkelte stedene. Ikke uventet minker antallet raskt. Folk fordufter umerkelig bak busker og hauger - og så får jo alle gå rundt og kose seg som de selv lyster. Men mange kommer og spør om de forskjellige ting, så jeg er opptatt hele tiden og føler at jeg ikke har kontroll med hva som egentlig foregår. Men jeg har bestemt inntrykk av at folk liker seg.

Halvt ubevisst registrerer jeg at Ingebjørg også har det travelt, på samme måte som jeg. Likeså våre tre slektninger som har hjulpet oss med forberedelsene. Det er smil og latter overalt, en bekreftelse på rhodofolkets herlige evne til direkte kontakt når de er på tur. Men tiden flyr. Og før vi vet ordet av det er det samling til måltid. Medbragt termos og niste pakkes opp, og Ingebjørg varter opp med hjemmelaget kringle og trøffelkake.

Etter måltidet blir de fleste med til svabergene sør på holmen. På veien tar vi oss tid til en forsiktig titt på rødstruperedet med seks egg. Og ikke nok med det: vi

har en observant fugleekspert blant oss. Kommet godt ut av skogen finner Knut et strandsniperede med fire egg. Men her er flere skarpøyde, og en ny planteart for Hillersholmen blir oppdaget, nemlig slåpetorn. Det er en lokal sensasjon.

Vi fortsetter ned mot sjøen, og etter hvert får alle plassert seg i den naturlige "sofaen" i berget i Solholen. Så blir det tatt bilder før vi går langs sjøen og opp igjen til hytten der det nå blir en liten avskjedsseremoni. Vertene får overrakt to småplanter av artene *grande* og *kesangiae* som Torstein Borg har alet opp av frø som han selv har høstet i Bhutan. En fin og høyt verdsatt gave. Som om ikke dette var nok hadde gjestene med seg ti sekker plantejord som de helt riktig antok at det kunne være bruk for her ute.

Tiden går for fort denne gangen også. Og før vi vet ordet av det, står vi på kaien igjen og vinker farvel til flokken om bord i "Evelyn" som sakte glir sørover, runder holmen og glir av syne. Alle er glade og fulle av inntrykk som etter hvert blir gode minner. Takk for besøket!

Vertskapet Ingebjørg og Gunnar Gilberg.

R. nuttallii utendørs i Norge

Tekst og foto av Robert Porter

En 6 år gammel *R. nuttallii*, avlet fra RHS frø, har vært i et frostfritt drivhus de første 4 årene. Pga. flytting og mangel på overvintringsplass, så sto den i en opplyst kald kjeller den 5. vinteren. Fra sommeren 2007 har den stått ute med full eksponering hele høsten og vinteren.

Den er plantet i en 30 cm potte, og har stått på sydsiden av huset, riktignok under et terrassetak. Huset ligger åpent til sjøen 50 meter unna, så planten har måtte tåle flere måneders sydøst kuling, storm, regn og sjøsprøyt. Som en ser på bildet, er der betydelige skader på bladkanter, men klimaet på sydsiden av Bru i Rennesøy (Rogaland) er mild. I fjor vinter var der lite frost, en periode i november med -3/-4 grader, og igjen i mars med noe snø og få minusgrader.

I mai ble jeg belønnet for mishandlingen med 5 blomsterklaser, med 4-5 store klokker hver. Hver klokke var

ca 12x12 cm, hvit med rosa skjær på utsiden, og på stille maidaer duftet de godt.

Min nye hage er særdeles dårlig egnet for storbladet rhodos, pga. vindeksponering, men fra nå av skal både *R. nuttallii* og *R. maddenii* få bedre skjerming, men dog stå ute.

R. nuttallii har satt en del nye hvileknopper, og *maddenii* er full av forhåpentligvis blomsterdyktige knopper. Så vi håper på en mild vinter og gleder oss til våren.

R. rex ssp. *rex*, *R. macabeanum* og flere andre må også ta sin sjanse plantet ute sammen med flere *Camellia*.

Hvilken plante er dette?

Tekst og foto: Ole Jonny Larsen

Se nøye på denne planten. Det er åpenbart at det er en *Rhododendron* og at det er en hybrid. Noen kjenner kanskje igjen deler av den, men så er det noe som ikke stemmer. Test dine hybridkunnskaper og prøv å løse mysteriet. Svaret finner du på side 22.

DnR-årsmøte 2008 med omvisninger og hyggelig lag

Tekst Harald Kårtveit. Foto Terhi Pousi

Årsmøtet ble i år avholdt på Naturhistorisk museum i Bergen. Vi var 24 fram møtte. Fra Rhodo Øst møtte Øyvind Aasheim og Remi Aleksander Nielsen. Fra Rhodo Sør møtte Gudrun og Audun Arne.

Etter møtet ble vi invitert med på en vandring i Muséhagen, guidet av professor Per Magnus Jørgensen. Vi takker for en innholdsrik omvisning både når det gjelder planter og historien bak parken.

Om ettermiddagen/kvelden samlet vi oss, 20 i alt, på Kårtveit på Sotra, i hagen vår. Der fikk deltakerne en omvisning med påfølgende grilling og god drikke. Det ble en svært hyggelig kveld, selv om været ikke var det beste og temperaturen kunne vært høyere. De siste gjestene forlot oss neste formiddag etter overnatting på vår nærliggende hytte. Undertegnede vil i forbindelse med årsmøtet og festen etterpå, fremheve Remi Aleksander Nielsen fra Rhodo Øst. Han var et unikum

når det gjelder plantekjennskap og bør tas vel vare på av lokalavdelingen.

Som en liten morsom tilføyelse til årsmøtet, vil jeg nevne avskjedsgaven til avtroppende varamedlem, Arnfinn Nypan. Han var ikke selv til stede, men et eksemplar av *Gunnera tinctoria* ble overlevert til Øyvind Aasheim, for at han skulle ta planten med til Nypan. Omstendighetene ville imidlertid at de ikke fikk planten med seg gjennom sikkerhetskontrollen på Flesland. Politiet ble tilkalt og de undersøkte planten nærmere. Måleinstrumentene gav utslag både på narkotika og TNT. Planten ble beslaglagt, og Øyvind og Remi kom seg så vidt med flyet. Undertegnede måtte engasjere seg, og i ettertid prøve å overbevise mine kollegaer om at dette kun var en noe spesiell plante. Planten er nå i Terhi sin varetekt og lever fortsatt et godt liv på Arboretet.

Hageselskap hos Kårtveit

Per M. Jørgensen under omvisningen i Muséhagen

Siste gjest

Nye medlemmer

Styret ønsker følgende nye medlemmer velkommen i foreningen:

Cecilie Bredrup	Sølvberget 16	5038 Bergen
Åshild Grøndalen	Havnaveien 22	3145 Tjøme
Inger-Liv Sporstøl		6080 Gurskøy
Britt og Torbjørn Lensebakken	Skotfossvegen 71	3720 Skien
Margun Skjerlie		5363 Ågotnes
Grethe Andresen og Søren Hansen	Vorland	5382 Skogsvåg
Øystein Nergård	Leira	6590 Tustna
Gunvor Bragdø Smith	Underøy	4520 Sør-Audnedal
Oddveig Meaas	Vestlykkja 32	2034 Holter
Ole Ansgar Rambjør	Strandgata 43	6512 Kristiansund
Inge Kaluzny	Kjelsåsveien 28	0488 Oslo

Planteimport fra Skottland 2009

Medlemmenes interesse for å importere planter fra Skottland synes å holde seg på et høyt nivå, ca 200 plantebestillinger hvert år. Plantene må bestilles i høst og blir levert til Bergen rundt påsketider. Torbjørn Gjesteland er primus motor for importen, han fordeler og videresender plantene. Medlemmene betaler en pris som tilsvarer faktiske utgifter + 10% påslag, for å dekke administrasjons-utgifter for DnR.

Vi bestiller plantene fra Glendoick Gardens i Skottland. Har du plantekatalogen deres, finner du sikkert noen spennende nye planter som kan passe i din hage. Du finner også samme informasjonen på deres nettsider: <http://www.glendoick.com/> - her kan du også bestille katalogen deres. Har du ikke tilgang på internett, kan du bestille de plantene du ønsker og håpe at de finnes i utvalget deres. Utvalget er stort, men med relativt lite antall av hver plante, så vi erfarer at de iblant er utsolgt for enkelte arter.

Bestillingsfrist er satt til **31.12.2008**

Bestillingen sendes til:

Torbjørn Lem Gjesteland,
Dreggen 10-12, 5003 Bergen.
e-post: ttgjeste@online.no

Medlemstur til Sør-Sverige 4. - 8. mai 2009. - Vil du bli med ?

DnR, ved styret, vil lodde stemningen for en medlems- tur til Sør-Sverige i tidsrommet mandag 4. til fredag 8. mai 2009.

Planen er å reise med felles buss fra Gardermoen eller Østfold og å besøke anbefalte hager, parker og eventuelle planteskoler i vårt kjære naboland.

Turen vil bli avsluttet med årsmøte i DnR lørdag 9. mai 2009 i Østfold.

Pris og besøkssteder er ennå ikke bestemt, men dette arbeider vi videre med.

For at turen skal bli en realitet, må vi ha et visst antall deltakere. Vi ønsker derfor en tilbakemelding **innen 10. desember 2008** fra de som er interessert.

Vi er også takknemlig for tips vedrørende eventuelle besøkssteder.

Interesse kan meldes til undertegnede på mail: olafham@bluezone.no eller på telefon 55 12 06 81, mobil 99 23 77 19

Olaf Hammersland, nestleder

Svar på spørsmål side 19:

Det er tre hybrider plantet tett sammen:
Fra venstre 'Claudian's Variegated', *R. ponticum* 'Variegatum' og 'Blattgold' (syn: 'Molten Gold').

Den norske Rhododendronforening

Protokoll fra årsmøtet 2008

Tid: 14.06.2008 Sted: Naturhistorisk Museum, Musèplass 3, Bergen 24 fram møtte, hvorav 22 stemmeberettigede. Leder Jan Rune Hesjedal ønsket velkommen til årsmøtet. Det var ingen merknader til hverken innkallingen eller til sakslisten.

Sak 1: Valg av dirigent Audun Arne ble valgt til møteleder.

Sak 2: Valg av referent og valg av 2 medlemmer til å underskrive protokoll
Terhi Pousi ble valgt til referent. Sølvi Søfteland og Jan Valle ble valgt til å underskrive protokollen.

Sak 3: Årsberetning
Jan Rune Hesjedal leste gjennom årsberetningen (se Lapprosen 2/2008). Årsberetningen for 2007 ble godkjent med rettelse på årstallet på økonomi.

Sak 4: Regnskap
Regnskapet for 2007 (se Lapprosen 2/2008), med revisorenes godkjenning, ble gjennomgått av Bjørg S. Rasmussen. Regnskapet for 2007 ble enstemmig godkjent.

Sak 5: Fastsettelse for kontingent for 2009 Styrets forslag, uforandret kr 250 kr, ble enstemmig godkjent.

Sak 6: Budsjettforslag
Bjørg S. Rasmussen gjennomgikk styrets forslag til budsjett for 2008. Budsjettforslaget ble enstemmig godkjent.

Sak 7: Innkomne saker Det var ingen innkomne saker.

Sak 8: Fastsettelse av andel årskontingent til lokallagene for 2009
Styrets forslag, uforandret kr 50 per medlem, ble enstemmig godkjent.

Sak 9: Valg av leder, styremedlemmer og varamedlemmer
Anne Rieber la frem valgkomiteens forslag, som ble enstemmig godkjent. Styret for Den norske Rhododendronforening 2008-2009 er følgende:

Harald Kårtveit	1 år	leder	- ny
Olaf Hammersland	1 år	styremedlem	- ikke på valg
Terhi Pousi	1 år	styremedlem	- ikke på valg
Bjørg S. Rasmussen	2 år	styremedlem	- gjenvalg
Betsy Søfteland	2 år	styremedlem	- ny
Øyvind S. Aasheim	1 år	varamedlem Øst	- ny
Audun Arne	1 år	varamedlem Sør	- gjenvalg
Torstein Borg	1 år	varamedlem Vest	- gjenvalg

Sak 10: Valg av to revisorer Valgkomiteens forslag ble enstemmig godkjent. Revisorer for år 2008:
Kim Lingjærde - gjenvalg
Ole B. Vikøren - gjenvalg

Sak 11: Valg av valgkomité Styrets forslag ble enstemmig godkjent. Valgkomité for 2008:
Inga Olsen - gjenvalg
Anne Rieber - gjenvalg
Jan Rune Hesjedal - ny

Sak 12: Fastsettelse av tid og sted for neste årsmøte Rhododendron Øst har påtatt seg å arrangere årsmøtet 2009. Tidspunktet fastsettes i første styremøte i dialog med lokallagene.

Bergen, 14. juni 2008
Terhi Pousi
referent

Sølvi Søfteland
underskriver

Jan Valle
underskriver

